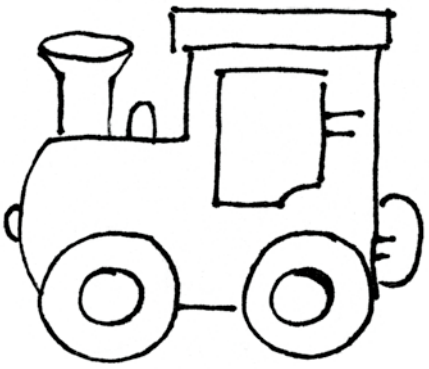

žába – bába

Š Š Š

dárek – párek

NAUČÍM SE VŠECHNY HLÁSKY

Zorka Vítková

Cvičení pro správnou výslovnost

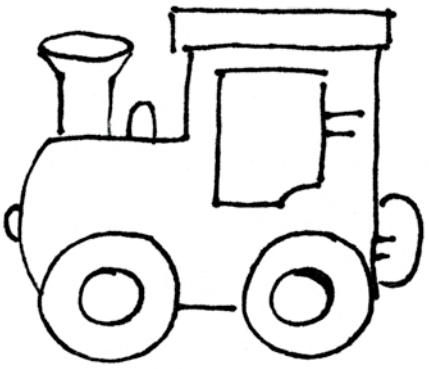

bambook®

žába – bába

Š Š Š

dárek – párek

NAUČÍM SE VŠECHNY HLÁSKY

Zorka Vítková

Cvičení pro správnou výslovnost

bambook®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*

Zorka Vítková

NAUČÍM SE VŠECHNY HLÁSKY

Cvičení pro správnou výslovnost

Vydala Grada Publishing, a.s., pod značkou bambook
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 7984. publikaci

Odpovědná redaktorka Štěpánka Poupětová
Sazba a zlom Antonín Plicka
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 120
Vydání 1., 2021

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2021
Cover Photo © Depositphotos / belchonock

ISBN 978-80-271-4167-8 (pdf)
ISBN 978-80-271-2511-1 (print)

Obsah

Úvod 7

Cvičení pro rozvoj jemného sluchového rozlišování 9

Jak na hlásky 23
Průpravná cvičení 23
Nácvik a procvičování hlásky ve slovech, větách, říkankách 23
Další doporučení 24
Motivace dítěte – cesta k pokladu 24
Dechová cvičení 26

Průpravná cvičení k jednotlivým hláskám, postup vyvození, procvičování 29
Hláska B – průpravná cvičení 29
Hláska B – postup vyvození 30
Hláska B – slova, věty, říkanky k procvičování 31
Hlásky T, N, D – průpravná cvičení 33
Hláska T – postup vyvození 36
Hláska T – slova, věty, říkanky k procvičování 37
Hláska N – postup vyvození 39
Hláska N – slova, věty, říkanky k procvičování 40
Hláska D – postup vyvození 43
Hláska D – slova, věty, říkanky k procvičování 44
Hlásky Ť, Ň, Ď – průpravná cvičení 49
Hlásky Ť, Ň, Ď – postup vyvození 50
Hlásky Ť, Ň, Ď – slova, věty, říkanky k procvičování 50
Hláska L – průpravná cvičení 53
Hláska L – postup vyvození 56
Hláska L – slova, věty, říkanky k procvičování 58
Hláska K – průpravná cvičení 64

Hláska K – postup vyvození 64
Hláska K – slova, věty, říkanky k procvičování 65
Hlásky C, S, Z – průpravná cvičení 68
Hláska C – postup vyvození 69
Hláska C – slova, věty, říkanky k procvičování 70
Hláska S – postup vyvození 73
Hláska S – slova, věty, říkanky k procvičování 73
Hláska Z – postup vyvození 76
Hláska Z – slova, věty, říkanky k procvičování 77
Hlásky Č, Š, Ž – průpravná cvičení 79
Hláska Č – postup vyvození 80
Hláska Č – slova, věty, říkanky k procvičování 81
Hláska Š – postup vyvození 84
Hláska Š – slova, věty, říkanky k procvičování 85
Hláska Ž – postup vyvození 88
Hláska Ž – slova, věty, říkanky k procvičování 89
Hlásky R, Ř – průpravná cvičení 92
Cvičení s pomocnými hláskami T, D 94
Hláska R – postup vyvození 95
Hláska R – slova, věty, říkanky k procvičování 95
Hláska Ř – postup vyvození 100
Hláska Ř – slova, věty, říkanky k procvičování 100

Přílohy 105
PEXESO D 107
PEXESO L 109
PEXESO C, S, Z 111
PEXESO Č, Š, Ž 113
Mapa k pokladu 115

Seznam použité literatury 117

Úvod

Milí čtenáři,

tato kniha slouží jako návod k vyvození a nacvičení hlásek a k jejich zapojení do řeči. Je určena rodičům, kteří dochází s dětmi na logopedii, pedagogům, ale také všem, kteří u svých dětí chtějí tvořivě rozvíjet vztah k řeči.

Kolem pátého roku už dítě běžně zvládá správnou výslovnost většiny hlásek s výjimkou hlásek R a Ř – ty se v řeči obvykle objevují jako poslední (kolem šestého, někdy i sedmého roku). V ideálním případě by dítě mělo bezchybně vyslovit všechny hlásky před nástupem do základní školy. Nejrozšířenější vadou řeči v předškolním věku je patlavost (dyslálie) – ta je přirozená až do sedmého roku věku dítěte, neboť do té doby se schopnost tvořit jednotlivé hlásky postupně vyvíjí. Po sedmém roce se již jedná o vadu řeči (pravou dyslálii). Jako nejčastější příčiny patlavosti se uvádí dědičnost, nesprávný řečový vzor, nedostatky v pohybových úkonech vykonávaných svaly (motorice) nebo v oslabení schopnosti jemného sluchového rozlišování (fonematickém sluchu). Pořadí procvičovaných hlásek vychází z obtížnosti jejich tvoření, z vývojového hlediska a doporučení logopeda: M, P, B,V, F, J, H, CH, T, N, D, Ť, Ň, Ď, K, G, C, S, Z, Č, Š, Ž, L, R, Ř.

Rozvoj řeči úzce souvisí s celkovou pohybovou schopností lidského těla – motorikou. Její úroveň je spojená nejen s rozvojem řeči, ale také s rozvojem myšlení (Přinosilová, 1997). Pohyby celého těla, velkých svalových skupin, zajišťuje hrubá motorika. Hrubou motoriku děti rozvíjejí především přirozeným pohybem (Přinosilová, 1997). Asi vám to bude připadat divné, ale jen málokterý předškolák dnes zvládne skákat přes švihadlo. Proto uvádím několik tipů k rozvoji hrubé motoriky: švihadlo, jízda na kole, opičí dráha, balanční pomůcky, míčové hry, skákací guma, koloběžka, pohybové hry atd. Inspirovat vás mohou také osobnosti (Peter Živý – intuitivní hry) či knihy (*Encyklopedie her* od Miloše Zapletala).

Pohyby drobných svalových skupin, pohyby ruky nebo uchopování drobných předmětů zajišťuje jemná motorika. Sem patří (Opařilová, 2003):

- pohybová aktivita při psaní, malování, kreslení (grafomotorika);
- pohybová aktivita mluvních orgánů při mluvené řeči (logomotorika);
- pohybová aktivita obličeje (mimika);
- pohyby dutiny ústní (oromotorika);
- souhra pohybů končetin a zraku (vizuomotorika).

Náměty na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky jsou popsány v řadě publikací, najdete je i na internetu.

Dalším nezbytným předpokladem správného řečového vývoje je schopnost jemného sluchového rozlišování; sem náleží i schopnost rozlišit zvuk, který vznikne při vyslovení hlásky – jedná se o fonematický sluch (Klenková, 2002). Kdo totiž hlásky dobře neslyší, nemůže se je ani naučit správně vyslovovat.

Jestliže má dítě problém v oblasti jemného sluchového rozlišování, mohou se takové obtíže projevit ve schopnosti rozlišit:

- jednotlivé hlásky;
- sykavky (C, S, Z, Č, Š, Ž);
- tvrdé a měkké slabiky (DY/DI, NY/NI, TY/TI);
- délku hlásek (TÁ/TA);
- znělé a neznělé hlásky (B, D, G, H, V / P, T, K, CH, F).

Schopnost jemného sluchového rozlišování (fonematický sluch) je rovněž nezbytným předpokladem pro zdárné osvojení dovednosti číst i psát.

> **„Hra je radost. Učení při hře jest radostné učení.“**
>
> Jan Amos Komenský

Cvičení pro rozvoj jemného sluchového rozlišování

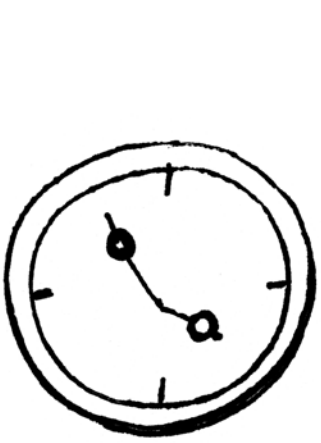
Poznáš, kdo jsem?

Napodobte zvuk, hlas zvířete; až dítě ke zvuku správně přiřadí obrázek, může si zvíře vybarvit.

Poznáš, co jsem?

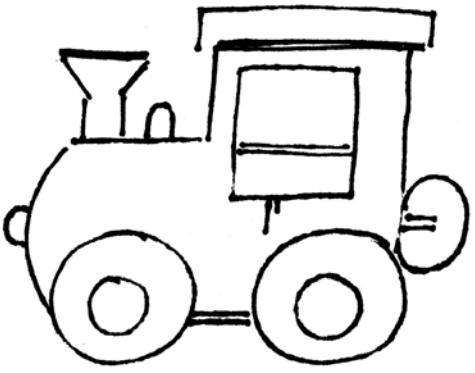
Napodobte zvuk věci – až ji dítě správně určí, vybarví si obrázek.

hodiny (TIK-TAK)

telefon (CRRR)

mašinka (ŠŠŠ)

buben (BUM)

Co to je? Zavři oči a poslouchej

Dítě zavře oči a snaží se určit, co slyšelo. Tuto hru můžete hrát kdekoliv – doma, na ulici nebo v lese. Příkladem činností může být mačkání papíru, tleskání, dupání, ťukání na okno (stůl, dveře), tření dlaněmi o sebe, stříhání nůžkami atd.

Hudební hádanky

S dítětem se domluvte, aby na rychlou melodii napodobovalo klus koně, na pomalou melodii pohyb želvy. Zpívejte nebo hrajte na hudební nástroj jakoukoliv melodii, střídejte tempo a dítě bude reagovat podle domluvy.

Obměny:

- Říkejte krátké nebo dlouhé slabiky, dítě na ně reaguje smluveným pohybem – např. na krátkou slabiku tleskne, na dlouhou slabiku zvedne ruce nad hlavu.
- Kolikrát písknete (ťuknete, pípnete atd.), tolikrát dítě poskočí (tleskne atd.).

Co je v krabičce?

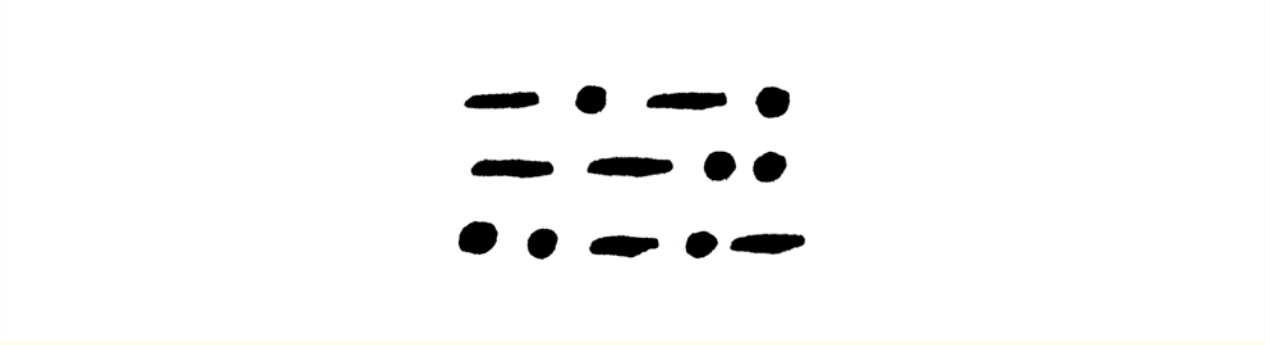
Do malých neprůhledných krabiček vložte různé předměty (korálky, rýži, těstoviny, čočku atd.). Dítěti ukažte obsah jednotlivých krabiček a přitom si zkoušejte, jaké zvuky vydávají. Krabičky uzavřete a přemístěte. Nechte dítě podle zvuku hádat, co v krabičkách je.

Obměna:

Z krabiček můžete vyrobit sluchové pexeso. Dvě krabičky budou mít vždy stejný obsah.

Umíš tleskat jako já?

Vytleskejte jednoduchý rytmus (např. PÁ-PA-PÁ-PA) a dítě ho zopakuje. Pokud se mu to nebude dařit, pomozte dítěti tím, že tleskání podpoříte současným důrazným vyslovováním slabik. Postupně můžete zvyšovat obtížnost rytmů a vynechat hlasovou podporu.

Poznáš písničku podle melodie?

Zahrajte melodii známé písničky nebo ji zazpívejte beze slov. Dítě pak zkusí určit, o kterou písničku jde. Napovědět mu mohou obrázky. Když písničku uhádne, vybarví si obrázek.

Holka modrooká

Já do lesa nepojedu

Pásla ovečky

Prší, prší, jen se leje

Kalamajka, mik, mik, mik

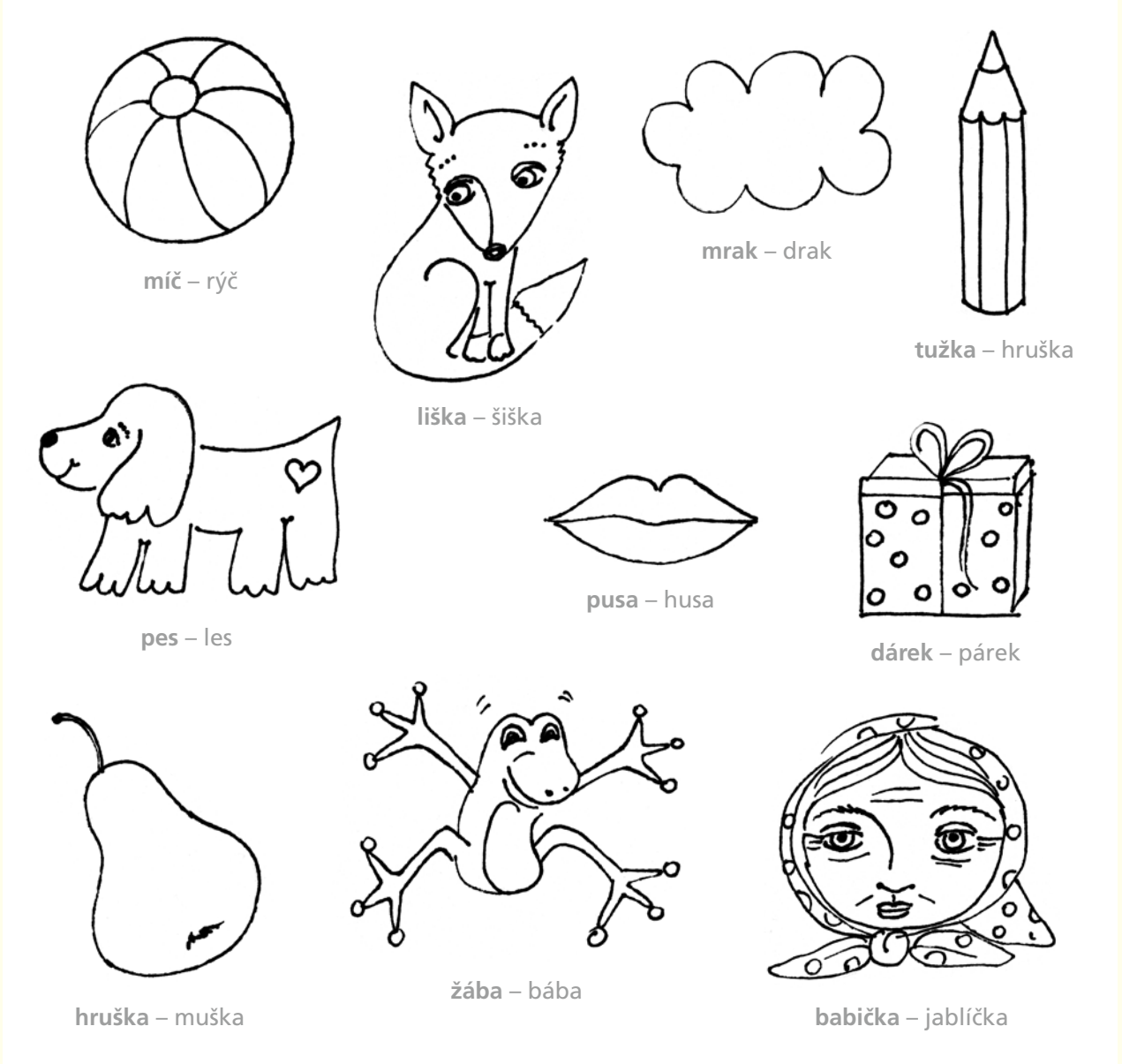
Běží liška k Táboru

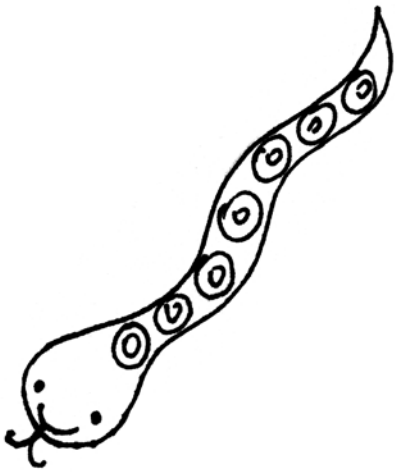
Spočítej slabiky

Naučte se zpaměti nějakou pěknou básničku a společně vytleskejte slabiky ve slovech z této básničky. Povzbuďte dítě, aby slovo zkusilo vytleskat samo. Až mu to dobře půjde, vezměte klasickou hrací kostku s body a vybírejte z básničky slova, která dítě vytleská. Když dítě vytleská slabiky ve slově, sečte je a ukáže pak na kostce odpovídající počet bodů.

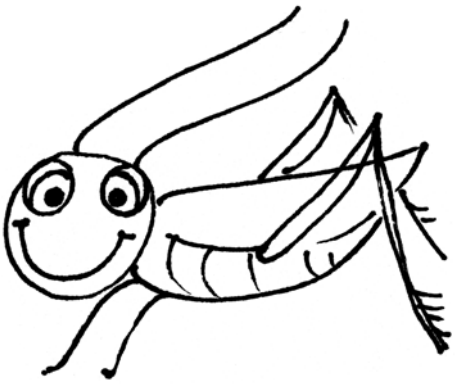
Vymysli rým k obrázku

Říkejte slova, která se nerýmují (míč – tráva), a střídejte je se slovy, která se rýmují (míč – tyč). Domluvte se s dítětem, že když uslyší slova, která se rýmují, tak např. tleskne nebo dupne. Slovo, které se nerýmuje, dítě zkusí nahradit vhodným rýmem.

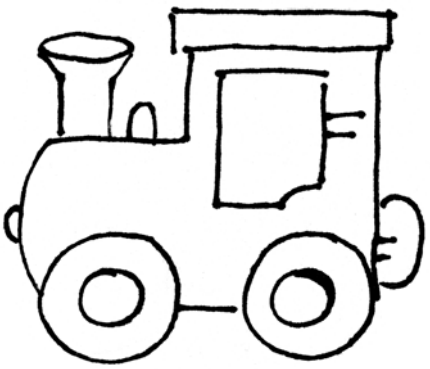
S S S

C C C

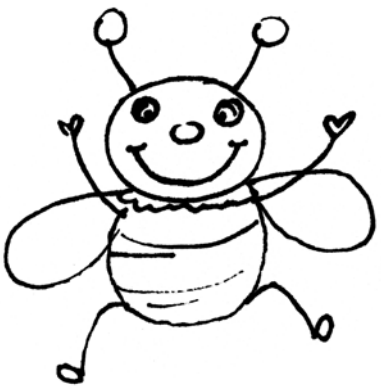
Z Z Z

Š Š Š

Č Č Č

Ž Ž Ž

Hádej, v co se teď proměním

Nejprve si rozstříhejte karty s obrázky, vyskládejte je postupně před sebe a každý obrázek doprovoďte zvukem: had (SSS), cvrček (CCC), moucha (ZZZ), kočička (ČČČ), mašinka (ŠŠŠ), čmelák (ŽŽŽ).

Na stole ponechte jen vybranou dvojici obrázků a pobídněte dítě: Nastraž uši a poslouchej – v co se teď proměním? Hada, nebo mašinku? Udělejte SSS, nebo ŠŠŠ a dítě ukáže na správný obrázek. Vystřídejte i další dvojice: Teď se proměním v cvrčka CCC, nebo zavolám na kočičku ČČČ? Změním se v mouchu ZZZ, nebo čmeláka ŽŽŽ? Dítě vybere odpovídající obrázek.

Jestliže dítě zvuky správně rozliší, zkuste vyslovit zvuky ŠŠŠ/ČČČ a ptejte se: Je to stejné, nebo jiné? Pokračujte dvojicemi C/S, S/S, Z/S, C/C, Č/Ž, Č/Č, S/S, Š/Č, Ž/Ž, Z/S, Z/Z, Š/Ž – dítě určuje, zda jsou zvuky stejné, nebo se liší.

Jakmile to dítě dobře zvládá, určuje rozdíl mezi S/C/Z a Š/Č/Ž, které jsou obtížněji rozlišitelné (pokud dítě neslyší rozdíl mezi sykavkami, nemůže nacvičovat jejich výslovnost); obrázky přidávejte podle toho, jak se mu cvičení daří. Pokud to dítěti nedělá problém, může vybírat rovnou ze všech obrázků.

Pokud dítě nedokáže hlásky správně rozlišit, začněte se cvičením dvou zvuků zvukově rozdílných (např. S/Š – ukažte kartu hada a mašinky; pokračujte dvojicemi S/Č, S/Ž). Teprve pak zkoušejte varianty Č/S, Č/Z, Č/C, Z/Š, Z/Č, Z/Ž a postupně přidávejte další.

Sykavku můžete několikrát zopakovat (Š-Š-Š), ukázat obrázek, a ještě znázornit mašinku rukama. Při nácviku upozorněte dítě na tvar rtů, můžete ho vzít za prst a u ostrých sykavek C, S, Z přejet prstem dítěte „úsměv“ na vašich rtech a u tupých sykavek Č, Š, Ž obtáhnout „okénko“ – našpulené rty.

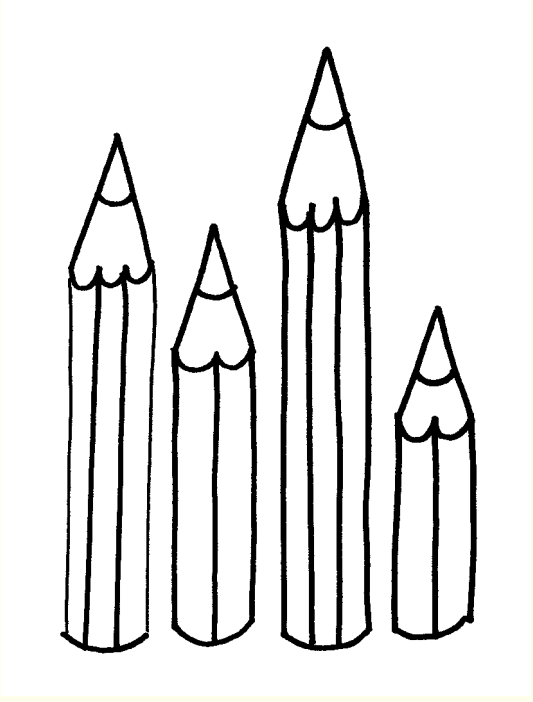
Až to dítě zvládne, zkuste pokračovat s příklady, aniž by vám vidělo na ústa; vybídněte jej: Zavři oči a hádej – v co se teď proměním?

Předříkávanka k procvičování sluchové paměti

Předříkávejte hlásky, slabiky nebo slova. Dítě je po vás opakuje, a tím si cvičí sluchovou paměť. Začněte pomalu – se čtyřmi hláskami – a podle toho, jak to dítěti půjde, zvyšujte počet hlásek, slabik, slov nebo veršů.

> B-D-M-F-A-T-P…
>
> TO-PA-MU-KE…
>
> BUM–PAC–TUC–DUC–HEC…
>
> Táta – máma – děda – babička – pejsek…
>
> jedna, šest, pět, tři, sedm…
>
> zelená, žlutá, modrá, bílá…
>
> Naše milá Rozárka není Maďarka.
>
> Naše milá Rozárka není Maďarka ani Italka.
>
> Naše milá Rozárka není Maďarka ani Italka, ani Švýcarka, ani Bulharka…

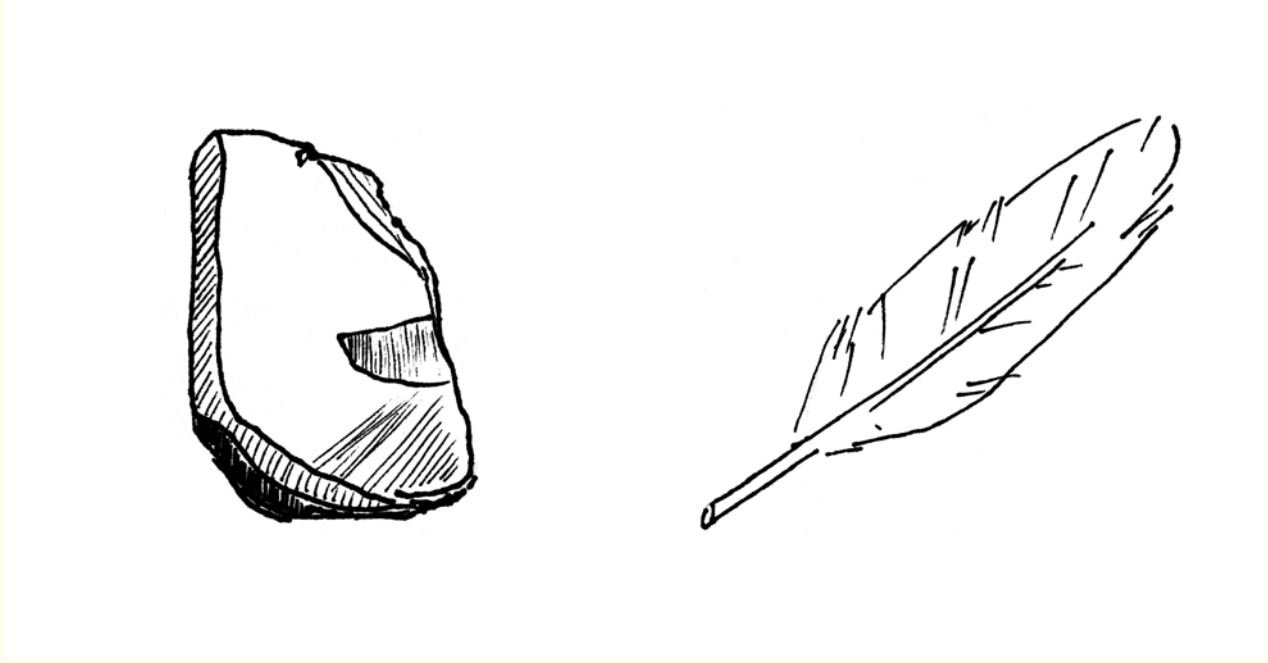
Pokud má dítě s vybavováním potíže, pomozte mu zrakovou podporou: vyslovíte slovo a přitom na stůl položíte předmět nebo obrázek. Např. u řady barev vezměte barevné pastelky, společně je vyjmenujte (červená, žlutá, modrá, zelená) a pak je zakryjte. Dítě řekne, co je na stole, která pastelka byla první atd. Pro snazší zapamatování vymyslete příběh – např. červená jahodová pastelka šla za žlutou sluníčkovou, pak se napily modré vody s modrou pastelkou a lehly si na zelenou trávu se zelenou pastelkou. S příběhem si dítě vše lépe zapamatuje i vybaví.

Měkká, nebo tvrdá kostka?

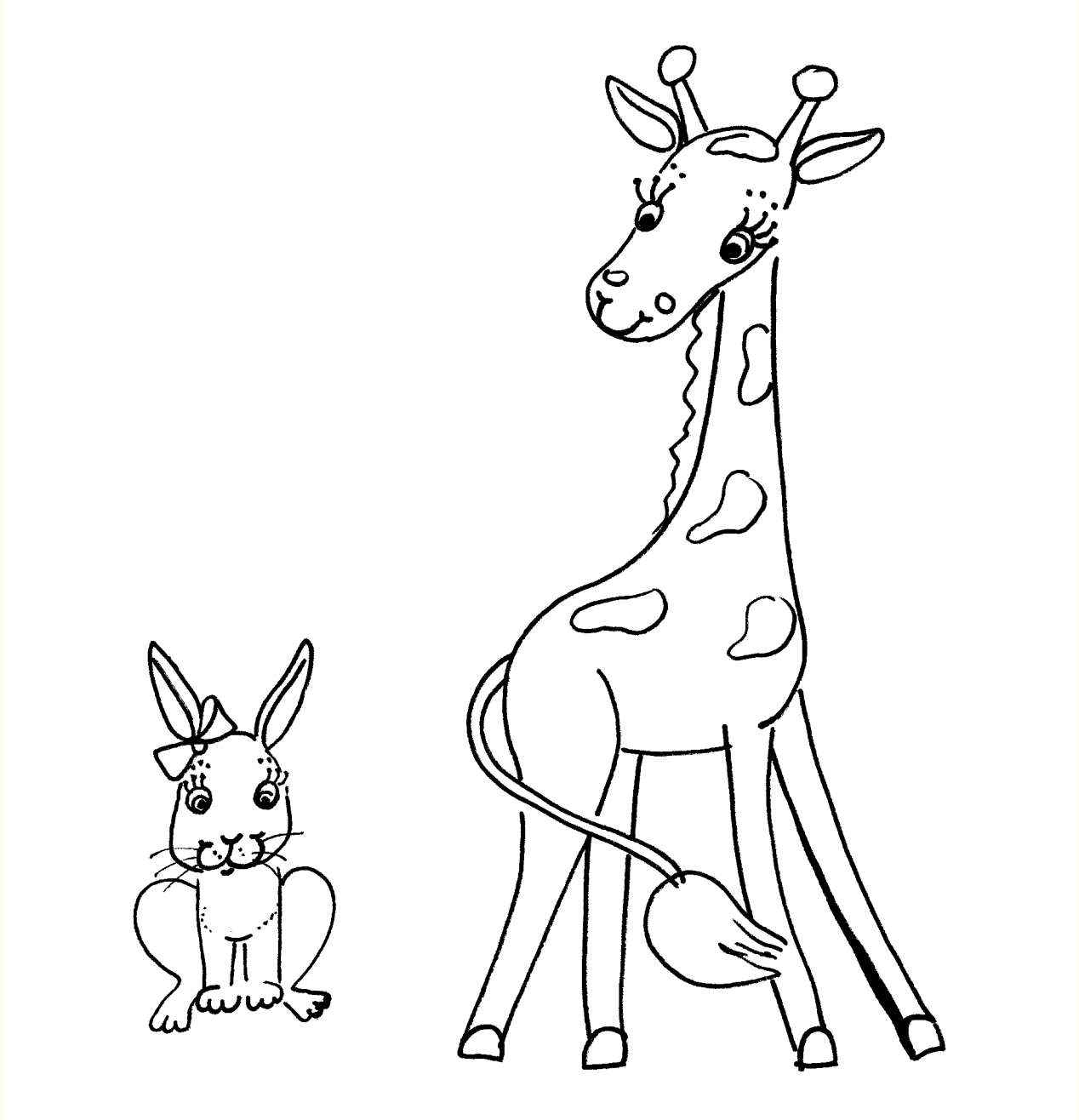
Vezměte si dvě kostky – tvrdou (např. dřevěnou) a měkkou (např. molitanovou). Tvrdá kostka znázorňuje tvrdé slabiky DY, TY, NY a měkká kostka měkké slabiky DI, TI, NI. Položte kostky před dítě, vyslovte DY, přitom uchopte tvrdou kostku a několikrát zopakujte DY, DY. Pak vyslovte např. TI a vezměte měkkou kostku a opět zopakujte TI, TI. Takto chvíli pokračujte, aby dítě mělo čas pravidlo pochopit.

Nyní budete vyslovovat střídavě tvrdé a měkké slabiky: DY, TI, NY, ŇU, TY, DĚ, DO, ĎU, DU, TĚ, ŇO, NA, NÍ, NE, TĚ, TA, ŤU, TY atd. Vyzvěte dítě, aby pozorně poslouchalo, po každé slabice vybralo správnou kostku a položilo ji na kámen, nebo peříčko. Jakmile to dítě zvládne, můžete pokračovat se slovy (tím, Týna, dým, díl, nic, nýtek, netík, netýkavka, dýka, díky atd.).

Pohybová hra na žirafu a zajíčka

Vyslovte dlouhou slabiku a protáhněte ji (TÁÁÁ), přitom se postavte na špičky a vzpažte. Při krátké slabice (TA) si sedněte do dřepu nebo na židli. Uveďte několik takových příkladů, aby dítě mohlo lépe vnímat rozdíl mezi délkami slabik. Pak vyslovujte různé slabiky a dítě předvede buď dlouhou žirafu, nebo zajíčka. Příklady: MÁ, DÁ, MI, TÍ, DY, KE, HI, HÓ, TU, TÁ, KÝ, RO, SE, CO, DÁ, HA, KU, TI, JÍ, RY, SU, BÚ, SA, VÝ, BU, NI, TÝ, HA, HÝ, JE, NÍ, BO, GÉ, DÉ, VY, FÍ, HÉ, BÉ, HU, VO, KO, LO, TÉ, BÉ, SE, TO, ME, LE, HE, LÉ, TE, LE, KÁ, LE, TÍ, TÉ, TO atd. Až to dítě zvládne, zkuste celá slova: dům, dal, hůl, tam, dám, byl, cíl, ret, pas atd.

Které písmeno je na začátku?

Pomalu čtěte slova ve větách a zdůrazněte první hlásku v každém slově. Zpočátku můžete hlásku několikrát zopakovat (B-B-BABI); dítě zkusí určit, jaké slyší písmenko. Písmeno pak napište na tácek nebo plech posypaný krupicí, dítě vás napodobí.

B Babi, byl by bublifuk? Brouk bydlel blízko boty. Budík budí Bětku. Byla babka Blažena, byla báječná.

P Paci, paci, packy, plácá Pája placky. Pepina pouští po potoce pulce. Pekař peče pomalu preclíky.

M Malá myška myla mušku. Medvěd mlsá med. Máme malou Madlenku, má modrý míč. Mnoho máku, mnoho mouky, máma má makový moučník. Máme milou mámu.

H Hoří, honem hasiči! Houká Hanka, Hynek hledá hlemýždě. Hopsal Hubert hopy hop. Honza hlídá hrozně hubeného hroznýše. Hospoda hodinu hořela. Hrbáče hubičkovala hezká holka.

K Kuba kutálí kuličku. Kde kdáká kvočna? Kdesi kolem kůlny. Králi Karlovi koval kovář královskou korunu. Karolína kupuje kokos, kuskus, kakao, kvasnice, kávu, kukuřici, kiwi.

D Dnes dáme do domu docela dlouhou dřevěnou desku. Dáma dostala dokonalý dar. Dan Dlouhý dává dětem denně do desek desetikorunu. Dana dopekla dort Danovi do devíti dnů.

T Tlustá teta Týna tláská těstoviny, toasty, topinky, tlačenku, tatarku, tuňáka, tatranku. Toník trénuje tenis, Tereza tancuje tance. Táňa táhne těžkou tašku. Tom tapetoval tmavou tapetou.

L Lucka líže lízátko. Lída lepí lepidlem loď. Líbu láká laskonka. Láďa luxuje lehátko. Lenka letí letadlem. Libor lyžuje. Lola lechtala Lucku. Létají lišky? Létají lysky. Lukáš líčí Ladu.

S Slídí sysel se syslicí se slůnětem se slonicí. Sova slyší soví svištění. Soňa spí se slepicemi. Simona sloupla slupku. Saša suší sako. Simona snídá sedm sušenek. Stůj, Stando!

C Cink, cink, cinká Cilka cinkrlátky. Culíkatá Cecilka civěla, co cucá copatá Celestýna. Cyril cvičí cviky.

Š Šimon švihá švihadlem Štěpána. Šárka šilhá. Šunka, šlehačka, šťáva, šumák, škvarky. Špaček, šimpanz, šídlo, škvor, šakal, šnek, štír. Šeřík, šalvěj, šafrán, šanta, šťovík.

Č Čilá činčila. Čestmír čistil člun. Čekanka čeká čmeláka. Čuník čmuchá. Černý čáp. Červená čepice. Čolek, čejka, čížek, čírka, červotoč. Česnečka, čalamáda, čokoláda, čaj, čabajka.